

étket. Fészket rakni tanította a szarka a vadgalambot. Lovat adtak, hogy gyalog ne járjak. Jobb nekem a darvakkal és más madarakkal elköltöznöm messzire. A fenyveserdő levegője kitűnő.

1940. december 2. hete.

Történelem.

V. OSZTALY.

A tanítás anyaga: Szent királyoknak fényes tüköre...

Szent László.

Nevelési cél: Nemzeti multunk átéltetése, a hazaszeretet mélyítése.

I. Előkészítés. a) Számonkérés. A Szent István halálát követő zavaros állapotok összefoglalása. Géza halálával egy négy évtizedes küzdelmes kor zárult le. A pogányság lázadása és a trónviszályok belső harcokhoz vezettek. A külső támadások első-sorban a németek, majd a kunok és besenyők részéről érték a nemzetet. Míg a magyarság a keletről előretörő barbárok ellen országának biztonságáért küzdött, egyúttal védelmezte a nyugati műveltséget is. Ennyi veszedelem között is kiállotta azonban a próbát Szent István alkotása, a magyar állam s eredményesen vívta meg önvédemi harcát.

b) Célkitűzés. Kiről énekelte a régi magyar nép: „Szent királyoknak fényes tüköre...?”

II. Tárgyalás. a) Szent István a mondák hőse. Szent László alakjával és hőstetteivel bőven foglalkozik a mondavilág. Akit pedig a nép mondavilágába foglal, emlékét így őrzi meg, az belopózott népe szívébe is. Várakat, községeket neveztek el róla, alakját szobrokban, képekben örökítették meg az utókor számára.

Szent Lászlóról szóló mondák (lehetőleg a tanulók mondják el.)

A kunok elleni háborúk alkalmat adtak Lászlónak csodás hőstettekre. Ilyen volt a magyar leány megszabadítása a cserhalmi csata után. Egy kun vitéz előkelő magyar leányt rabolt. László sebesülten is a kun vitéz után vágatott. „Szép húgom, rántsd le magaddal a kunt!” — kiáltotta. A leány megtette és László párviadalban megölte a leányrablót. — Midőn egyszer a magyar seregnek a nagyszámú kun elől menekülnie kellett, László fohászkodva kért menekülést az Istentől. Erre kettészakadt a tordai hegy s ezen keresztül tüntek el a magyarok, a kunok pedig a hasadékon túl rekedtek. — Máskor a kunok menekültek s hogy az üldöző magyarokat feltartóztassák, az itt rablott aranyat és drágaságot szórták eléjük. A magyarok leugráltak lovaikról s a pénz felszedéséhez fogtak, de László imádságára az aranyak és drágaságok értéktelen kövekké vál-

tak. — Mikor a magyar sereg egy nagy pusztába jutott, éhezett és szomjazott. László imájára vadállatok vonultak el előttük, csatabárdja nyomán pedig forrás fakadt a sziklából. — A kunok leverése után nagy járvány pusztított az országban. A vitézek elkeseredésükben már-már az Istent is káromolták. László ismét az Istenhez folyamodott segítségért, mire megjelent egy angyal s ennek utasítására kilőtte nyilát. A nyíl egy keresztalakú növényben állott meg. Ennek a fűnek gyógyító ereje megszüntette aztán a betegséget. Azóta is Szent László fűvének nevezi a nép.

b) Szent László küzdelme Salamonnal. A történelmi események nagy uralkodónak tüntetik fel László királyt. Még uralkodása elején sok gondot okozott neki Salamon ármánykodása. Mindenáron vissza akarta szerezni elveszett trónját. László talán át is engedte volna neki a hatalmat, de a magyar nép oly lelkesedéssel választotta meg királyává, hogy László nem utasíthatta vissza e kitüntetést. Addig azonban nem koronáztatta meg magát, míg Salamon élt. Eleinte — keresztény lelkére hallgatva — kibékülni igyekezett vele, eltartásáról is gondoskodott, mivel azonban áskálódásaival továbbra sem hagyott fel, elzáratta a visegrádi várba (Salamon tornya). István szentté avatása alkalmával visszaadta szabadságát, de Salamon ezután sem tudott megnyugodni. A kunokhoz menekült s behívta őket Magyarországra. László azonban megverte őket a Nyírségben, később a Temes folyónál s az Al-Dunánál. Salamon a hagyomány szerint elbujdosott, s mint bűnbánó remete halt meg Pólában.

c) László törvényei. Szent Lászlónak legfőbb gondja a Szent István halálát követő hosszú zavaros időkben teljesen felborult belső rend és biztonság visszaállítása volt. E célból igen szigorú törvényeket léptetett életbe, aminek az lett a következménye, hogy csakhamar megszűnt az addig mindennapos lopás, rablás és az erőszakoskodás. A bűnösöket a legszigorúbb büntetésekkel sújtotta. Így ha valaki, még ha előkelő úr volt is, egy tyúk áránál értékesebbet lopott, halállal büntette. Ha a tolvaj szolgarendű volt, elsőízben orrával lakolt; visszaesés esetén azonban felakasztották. Az erőszakoskodás megbüntetése végett elrendelte, hogy a más házára fegyverrel törő nemes vagy vitéz vagyonának kétharmadát köteles a kárvallottnak átadni. Ha nincs elegendő vagyona, szolgasorba taszították. Mikor azután a közrend és biztonság helyreállott, maga enyhítette szigorú törvényeit.

d) A keresztény egyház fejlesztése. A még mindig fel-fel-lépő pogányságot szigorúan üldözte. Ha valaki pogány módra kútaknál, forrásnál, kőnél, vagy fánál áldoz, egy ökröt fizet büntetésül. A kereszténység megszilárdítására a hívek lelkére köti a templombajárását, a vásár- és ünnepnapok megtartását, a böjt betartását s elrendeli, hogy a pap csak egyszer nősülhet.

Tovább folytatta az egyház kiépítését új püspökségek és apátságok szervezésével. A bihari püspökség székhelyét Váradra helyezte át. Ő vetette meg alapját a zágrábi püspökségnek. Somogyvárott új bencés kolostort építtetett. A pápával jó viszonyt tartott fenn és mikor a pápa és a német császár (IV. Henrik) között kitört a hare, a pápa oldalára állt.

e) Szlavónia elfoglalása. A belső rend helyreállítása után megvédte nemzete függetlenségét minden külső ellenséggel szemben, sőt új területeket is szerzett az országnak. Elődei csak nyugat és dél felé tekintettek, ő délre fordult. Elfoglalta a németek fennhatósága alatt álló Dráva-Száva közének nyugati részét is és Szlavónia néven a magyar királyság részévé tette. E foglalásnak két szempontból volt nagy jelentősége: a déli határt biztosította, s támpontja volt a magyarság tenger felé való törekvéseinek.

f) Horvátország hódoltatása. A tengerparton a VII. szd. óta a horvátok éltek (nem a mai Horvátországban, hanem attól keletre a Nagy-, Kis-Kapella és Velebit hegység vidékén!) a horvátok előbb görög, majd frank fennhatósága alatt. A magyarság honfoglalása idején függetlenítették magukat. A X. szd.-ban meghódították a dalmát városokat, sőt még Velencét is adófizetésre kötelezték. Utolsó királyuk (Zvoimir) Szent László sógora volt. Halála után Horvátországban kitört a polgárháború, a király özvegye, Ilona bátyját hívta be a lázadás leverésére. Szent László 1091-ben seregével benyomult az országba, a lázadást leverte s az ország nagy részét meghódította, kormányzását unokaöccsére, Álmosra bízta. A területet vármegyékre osztotta, így vetett véget az örökös horvát zavaroknak.

g) Erdély megszervezése. Nevéhez fűződik Erdély megszervezése és védelmi vonalának kiépítése is, erre a kunok és besenyők állandó betörése ösztökölte. Itt voltak az erdélyi sóbányák, melyeknek sóját a Maroson szállították az ország belséjébe. A szállítás biztosítására építették ki már elődei a Marostól délre levő gyepeket. László az Olt mentén s a déli szorosok védelmére is őrségeket rendszeresített, ott új várispán-ságokat szervezett.

h) Halála és érdemei. Tekintélyét a pápa és a nyugati keresztény államok is elismerték. A közfelfogás szerint őt szemelték ki az első keresztes hadjárat vezéréül, de ebben korai halála — 1091 — megakadályozta. Nemzete három évig gyászolta. Váradon temették el, s a templom elé emelték később lovasszobrát. Sírja csodatevő bucsújáró hely lett, itt tartották az istentiszteleteket is. A hagyomány szerint veszedelmek idején, ha a nép hozzá fordult segítségért, a hatalmas lovasszobor megelevenedett és Szent László félelmes csatabárdjával rácsapott a magyarok ellenségeire (Szent László c. költeménye Arany Jánostól.)

Ő lett a keresztény magyar király eszményképe.

Szigorú és céltudatos intézkedéseivel megerősítette, nemzetivé és népszerűvé tette a kereszténységet és birodalom rangjára emelte a magyar királyságot.

Hódításaival megjelölte a terjeszkedés útját.

Bölcs törvényeivel és igazságosságával biztosította az ország nyugalalmát és fejlődését.

III. Összefoglalás. Vezérszavak alapján.

1940. december 1. hete.

Számolás és mérés.

VI. OSZTALY.

A tanítás anyaga: A henger felszíne és köbtartalma.

Nevelési cél: Gyakorlati ismeretek elsajátítása.

I. *Előkészítés.* a) Számonkérés. A szögletes testekről tanultak felújító összefoglalása.

c) Célkitűzés. Mérjük meg egy literes edény alapkörének sugarát s az edény magasságát! Számítsuk ki, hogy tényleg 1 liter fér-e bele?

II. *Tárgyalás.* a) A hengerről általában. (Szemléltetés, megbeszélés.) A hengert két párhuzamos, egybevágó körlap és egy olyan görbelap határolja, melyen egymással párhuzamos egyeneseket húzhatunk. Ennek a görbelapnak *palást* a neve.

A síkba kiterített palást olyan téglalap, melynek alapja az alapkör kerületével, magassága pedig a henger magasságával egyenlő.

b) A henger felszínének kiszámítása. A henger felszínét (felületét) úgy számítjuk ki, hogy az alapkör területének kétszereséhez (miért? alap- és fedőlap egyenlő területű kör!) hozzáadjuk a palást területét.

Tehát: az alapkör területének kétszerese:

sugár-szor sugár-szor $3 \cdot 14$ -szor 2;

a palást területe: átmérő-szor $3 \cdot 14$ -szor magasság.

az alapkör területe kétszeresének mértékszámát hozzáadjuk a palást területének mértékszámához.

c) A henger köbtartalma (térfogata). A henger voltaképpen egy végtelen sokoldalú hasáb. A hasáb köbtartalmát megkaptuk, ha az alap területét szoroztuk a magassággal. Ugyanez áll a hengerre is.

Tehát: sugár-szor sugár-szor $3 \cdot 14$ -szor hengermagasság.

d) A feladat megoldása.

A kiszámítás menete: a mérések elvégzése.

Kiszámítjuk az edény köbtartalmát.

Az edény alapkörének sugara az átmérő fele.

Henger köbtartalma: sugár-szor sugár-szor $3 \cdot 14$ -szor hengermagasság.